

The Role of the Holy Spirit in The System of Salvation in the Thought of Saint Augustine

Ali Moradi¹ | Sahar Kavandi² | Mohsen Jahed³

1. Ph.D. Candidate of Islamic Philosophy and Theology, University of Zanjan, Iran. E-mail: alimoradi.it@znu.ac.ir
2. Corresponding Author, Professor of Philosophy Department, University of Zanjan, Iran. E-mail: drskavandi@znu.ac.ir
3. Associate Professor of Philosophy and Theology Department, Shahid Beheshti University, Iran. E-mail: m_jahed@sbu.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 09 July 2024

Received in revised form 17 July 2024

Accepted 12 August 2024

Published online 01 January 2025

Keywords:

Augustine, Christ, Holy Spirit, salvation, moral virtues, faith.

ABSTRACT

The structure of Augustine's theological system seeks to solve the problem of human salvation. From the ontological and epistemological point of view, Augustine considers elements involved in the realization of human salvation, among which the most important elements are the Holy Spirit. It seems that according to Augustine's theological system, the Holy Spirit plays a role in human salvation in three areas: a- introducing Christ to others; B- Birth of faith in the hearts of believers; C- Partial realization of the grounds for the formation of moral virtues in believers. The Holy Spirit plays a key role for human salvation in these three areas, especially in the realization of moral virtues. Although Augustine has talked and reflected a lot about the Holy Spirit and his functions in the system of existence, he did not pay attention to this position in the design of his system and did not reflect it in the formulation of human salvation, which itself causes defects. He becomes human in the realization of salvation. Therefore, the current study tries to analyze and examine the place of the Holy Spirit in the salvation system by referring directly to Augustine's works and with an analytical-descriptive approach.

Cite this article: Moradi, A.; Kavandi, S. & Jahed, M. (2025). The Role of the Holy Spirit in the System of Salvation in The Thought of Saint Augustine. *Journal of Philosophical Investigations*, 18 (49), 178-192. <http://doi.org/10.22034/jpiut.2024.62412.3814>

© The Author(s).

Publisher: University of Tabriz.

<http://doi.org/10.22034/jpiut.2024.62412.3814>

Extended Abstract

First, we point to the role of the Holy Spirit in the Old Testament and say: The Holy Spirit has revealed his functional position in the Old Testament in the two areas of creation and also in supporting the prophets, which can be seen as a symbol of power for him in both areas considered; That is, as a divine power, he performs the act of formation in creation and also acts as a supporter of prophets in performing miraculous and prophetic deeds. In addition, the spirit is like a factor that puts a seal of approval on the prophethood of a person claiming to be a prophet, of course, on the condition that his words come true as he claims. In the second stage, the Holy Spirit appears in the New Testament as one of the persons of the Trinity, who is the owner of divinity and is the same in essence and action as the other persons of the Trinity, and at the same time, through the names and functions that are mentioned in the Bible. Attributed to him, he is distinguished. In addition, it should be said that according to the teaching of the Bible and creeds, the Holy Spirit performs the sanctifying action of faith; However, the Holy Spirit does not act apart from the Father and the Son, so it can be said that the Holy Spirit is the "soul" of Christianity.

Now it seems that the role of the Holy Spirit in salvation can be planned in three areas: A- The gift of Christ to the Virgin Mary B- Introducing Christ to others C- Baptism.

The first field refers to the story of Christ's gift to the Virgin Mary by the Holy Spirit, which Matthew (1:18) and Luke (1:35) have mentioned. This story attributes two actions to the Holy Spirit: a) prophetic action; It means an inspiration to the Virgin Mary b) a formative act; It means that the Virgin Mary has a child through the action of the Holy Spirit. The Holy Spirit created the body of a son, the agent of salvation, in the womb of the Virgin Mary. The second field refers to the story of Christ's baptism by John the Baptist. In this story, which is reflected in the Gospels of Mark (1:9), Luke (3:22), Matthew (3:16) and John (1:33), we see that in the baptism of Christ by John, with the departure of Christ From the water, the spirit descended on him like a dove, and the same thing, that is, the descent of the spirit on Christ, was a sign of the appearance of the person of Christ. This indicates the place of knowledge of the Holy Spirit in relation to Christ and faith in Him because: "The Spirit is the source of confession of faith" (1 Corinthians 12:3) and in other words, it can be said that the Spirit is the agent of salvation for mankind. But in the third area, the Holy Spirit is introduced as the instrument through which Christ baptizes others. Baptism is an act by which people are cleansed from the first sin and the ground is prepared for their salvation. Of course, the author of the Acts of the Apostles reflected this feature with an adverb (i.e. water) because he considered the gift of the Holy Spirit to be naturally associated with baptism water (Acts 2:38). But according to Augustine's belief, this feature of being a tool of the Holy Spirit evokes a kind of love, that is, the Holy Spirit becomes an agent so that love (faith) to God (Christ) takes place in our hearts.

Another point is that: Augustine believes that the Holy Spirit creates moral virtues in believers, that is, according to this approach, salvation is considered a normative matter, and the way to achieve it, is to do moral virtues. However, you should not neglect the fact that Augustine is not in the business of describing moral concepts, rather he proposes moral affairs as factors of the hereafter and his ethics is a kind of eschatological ethics based on the will directed to God, which

means that in this world we should not find salvation, but this world is fraught with disasters and evil, which the Christian believer also faces in order to purify his soul and find the readiness to enter the kingdom of God.

But the important thing about the realization of these qualities in Christian believers is the faith that a Christian person has, that is, faith in Christ. In other words, it is this faith that provides a platform for the realization of these virtues, and the cause of this faith is the Holy Spirit, because according to Paul and his commentator, Augustine, the life of a Christian believer flows in the Holy Spirit, and the Holy Spirit is the basis of a new life. in which is the spirit of Shariat. The Holy Spirit comes to the aid of Christian believers and assists them in attaining those attributes, and implements and realizes this operation in the form of establishing the foundation of their faith. In other words, by giving birth to faith in the hearts of the believers, the Holy Spirit prepares them for the emergence of moral virtues that bring salvation to them. Therefore, salvation consists of the faith of the Holy Spirit along with the practical efforts of believers in the realization of moral virtues.

نقش روح‌القدس در نظام رستگاری در اندیشه آگوستین قدیس*

علی مرادی^۱ | سحر کاوندی^۲ | محسن جاهد^۳

۱. دانشجوی دکتری فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه زنجان، ایران. رایانامه: alimoradi.it@znu.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، استاد گروه فلسفه، دانشگاه زنجان، ایران. رایانامه: drskavandi@znu.ac.ir

۳. دانشیار گروه حکمت و کلام، دانشگاه شهید بهشتی، ایران. رایانامه: m_jahed@sbu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

ساختار نظام الهیاتی آگوستین در پی حل مسئله رستگاری انسان است. آگوستین از حیث هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی عناصری را در تحقق رستگاری انسان دخیل می‌داند که از جمله مهم‌ترین آن عناصر، روح‌القدس است. به نظر می‌رسد بر اساس نظام الهیاتی آگوستین، روح‌القدس در سه ساحت به نقش‌آفرینی در رستگاری انسان می‌پردازد: الف) شناساندن مسیح به دیگران؛ ب) زایش ایمان در قلوب مؤمنان؛ ج) تحقق بخشی زمینه‌های شکل‌گیری فضائل اخلاقی در مؤمنان. روح‌القدس در این سه ساحت، به‌ویژه در تحقق فضائل اخلاقی نقشی کلیدی برای رستگاری انسان ایفا می‌کند. با وجود آنکه آگوستین در مورد روح‌القدس و کارکردهای او در نظام هستی بسیار سخن گفته و تأمل ورزیده است، اما در طراحی نظام خود نسبت به این جایگاه اعتنایی نداشته و آن را در صورت‌بندی رستگاری انسان منعکس نساخته است که این خود، باعث نقص در تحقق رستگاری انسان می‌شود. از این روی پژوهش حاضر سعی دارد با مراجعه مستقیم به آثار آگوستین و با رویکرد تحلیلی-توصیفی، جایگاه روح‌القدس را در نظام رستگاری تحلیل و بررسی کند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۱۲

کلیدواژه‌ها:

آگوستین، روح‌القدس، رستگاری، فضائل اخلاقی، ایمان، مسیح.

استناد: مرادی، علی؛ کاوندی، سحر. و جاهد، محسن. (۱۴۰۳). نقش روح‌القدس در نظام رستگاری در اندیشه آگوستین قدیس، پژوهش‌های فلسفی، ۱۸ (۴۹)، ۱۷۸-۱۹۲. <http://doi.org/10.22034/jpiut.2024.62412.3814>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

* برگرفته از رساله دکتری علی مرادی با عنوان «تأثیر فرشتگان در رستگاری انسان در اندیشه آگوستین و ملاصدرا» به راهنمایی دکتر سحر کاوندی، دانشگاه زنجان.

مقدمه

کلیسا در طول تاریخ پر فراز و نشیب خود، همواره با مسائل گوناگونی روبه‌رو شده است. در این بین تثلیث، که جان‌مایه ایمان مسیحی است همواره اندیشه الهی‌دانان را به شناخت و تحلیل خود معطوف کرده است؛ زیرا رستگاری مؤمن مسیحی به‌وسیله آن حاصل می‌شود؛ چنانکه در رساله تعالیم کلیسای کاتولیک^۱ نیز به آن تصریح شده است: «راز تثلیث، راز اصلی حیات و ایمان مسیحی است... کل تاریخ نجات عبارت از همان راه و روشی است که یگانه خدای راستین، پدر، پسر و روح‌القدس خویش را با آن بر بشر مکشوف می‌کند» (کاتشیزم، ۱۹۹۷، ۱، ۲۳۴). همچنین پاپ لئوی سیزدهم درباره اهمیت آن معتقد است که تثلیث بزرگترین تمام اسرار است، زیرا مبدأ و منشأ تمامی آنهاست (امری، ۲۰۱۱، ۱۱). در عین حال، با وجود اهمیت تثلیث در سنت مسیحیت، به نظر می‌رسد حداقل در سه قرن نخست میلادی، تمرکز اندکی بر شخص «روح‌القدس» به عنوان یکی از اشخاص تثلیث وجود داشته و عمدتاً تأکید بر آموزه‌هایی چون مسیح‌شناسی بوده است (مک گراث، ۱۳۹۲، ۲، ۴۵۶). با این حال، آنچه با مراجعه به آثار آگوستین به‌دست می‌آید آنست که روح‌القدس به عنوان سومین شخص تثلیث، علاوه بر جنبه الهی، نوعی کارکرد خاص نیز در حوزه رستگاری بشر دارد، کارکردی که خود را در سه ساحت مسیح، ایمان و فضائل اخلاقی نشان می‌دهد و به گونه‌ای مستقیم زمینه رستگاری بشر را در قالب این سه ساحت رقم می‌زند. علاوه بر موارد مذکور، کارکردهای دیگری نیز از سوی آباء یونانی و لاتینی برای او بیان شده است که می‌توان آنها را مقدمه‌ای برای کارکرد اصلی و نهایی روح‌القدس در نظر گرفت (مارتالر و دیگران، ۲۰۰۳، ۷، ۴۷).

آگوستین در آثار خود، به‌گونه‌ای منسجم به این موضوع نپرداخته و صرفاً رگه‌هایی از آن را به شکلی پراکنده طرح کرده است؛ از همین‌روی باتوجه به اهمیت رستگاری در مسیحیت، در این پژوهش به دنبال واکاوی نقش روح‌القدس در نظام رستگاری انسان در اندیشه آگوستین هستیم و سعی داریم تا با مراجعه به آثار آگوستین به‌گونه تحلیلی-توصیفی، پاسخ این مسئله را دریابیم که آیا آگوستین نقش روح‌القدس را در نظام رستگاری به درستی تبیین کرده است؟ آیا وی توانسته است آن را به خوبی صورت‌بندی کرده و در جایگاه مناسبی قرار دهد؟ و اگر پاسخ منفی است، در این جستار به نقد رویکرد او پرداخته و آن را بازسازی کنیم. با جستجویی که پیرامون این مسأله صورت پذیرفت، مقاله یا پایان‌نامه‌ای با این موضوع و رویکرد یافت نشد و بر این اساس به نظر می‌رسد این موضوع در حد خود بدیع به شمار می‌آید.

۱. جایگاه روح‌القدس در عهد عتیق

برای ورود به بحث شایسته است به لحاظ تاریخی و تقدم عهد عتیق، ابتدا به بررسی روح‌القدس در آن بستر بپردازیم. با مراجعه به عهد عتیق مشاهده می‌کنیم واژه «روح» که اشاره به روح‌القدس دارد ۸۶ بار در آن ذکر شده است یعنی در ۲۷ کتاب از ۳۹ کتاب عهد عتیق؛ که این به نوعی حاکی از اهمیت این شخص در ساختار ظاهری و نیز کارکردی این متن است. اما تنها در ۳ مورد به صورت مستقیم نام «روح‌القدس» به کار رفته است که عبارتند از:

- (الف) «مرا از حضور خود مران، و روح مقدّست را از من مگیر» (مز/میر ۵۱: ۱۱).
 (ب) «اما آنها بر ضد او شوریدند و روح مقدّس او را افسرده کردند» (اشعیا ۶۳: ۱۰).

¹Catechism of the Catholic Church

ج) «آنگاه روح خدا بر فرستادگان شائل آمد» (اول سموئیل ۱۹: ۲۰)

این که چرا نام روح القدس به صورت مستقیم صرفاً در موارد مذکور به کار رفته است، به اعتقاد برخی محققان بدان جهت است که حضور روح القدس به شکل نیرویی مرموز همواره در کنار بنی اسرائیل بوده است اما از آنجا که آنان با او ناآشنا و نامأنوس بودند، مشاهده می‌کنیم که به ندرت نام روح القدس با همین صورت در عهد عتیق به کار رفته است (شویتزر، ۱۹۸۰، ۱۰). در عین حال، ما آغاز حضور روح القدس در عهد عتیق را با آغاز آفرینش می‌یابیم، به این معنا که آیه دوم از فصل اول سفر پیدایش از او نام می‌برد: «و روح خدا سطح آبها را به تلاطم درمی‌آورد»؛ مراد از «روح خدا» روح القدس است چه اینکه می‌توان از کلام پولس در رساله اول به قرنتیان نیز همین تفسیر را استنباط کرد که می‌گوید: «امور خدا را هیچ کس ندانست جز روح خدا» (۲: ۱۱). قالب آیات ابتدایی سفر پیدایش این فضا را ترسیم می‌کنند که روح القدس در نخستین کار خود به گونه‌ای خلاق ظاهر می‌شود؛ یعنی بر بی‌شکلی عالم وارد شده و بر آن استیلاء می‌یابد تا به آن صورت بخشد؛ به عبارتی روح القدس نظم و ماده و نور را پدید می‌آورد. در این جایگاه می‌توان روح القدس را همچون روح قدرت خدا در نظر گرفت. لکن این قدرت خدا را نباید صرفاً در آفرینش لحاظ کرد، بلکه دامنه آن را در کنار پیامبران و فعل آنان - آنگونه که عهد عتیق آن را تصویرسازی کرده است - نیز باید محفوظ انگاشت. در ادامه می‌توان این حضور را در قالب حمایت از پیامبران بنی اسرائیل تصویرسازی نمود. برای نمونه عهد عتیق حضور روح را در پیامبران ذیل اعلام می‌کند:

الف) هوشع نبی خود را «مرد روح» می‌خواند (هوشع ۹: ۷).

ب) یوسف نبی به عنوان صاحب روح معرفی می‌شود: «او مردی است که روح خدا در اوست» (پیدایش، ۴۱: ۳۸).

ج) داود نبی خود را نماینده روح معرفی می‌کند: «روح خدا به وسیله من سخن می‌گوید» (دوم سموئیل، ۲۳: ۲).

در تمام موارد مذکور، خداوند در نظام عالم مسیر طبیعی افعال را بر هم نمی‌زند و قصد ندارد آنها را به سوی اعمال شگفت سوق دهد (شویتزر، ۱۹۸۰، ۱۱)، بلکه آنان را به سوی حکمت سوق داده و به عبارتی بهره‌مند از حکمت می‌گرداند. اساساً روح، هویت‌بخش به پیامبران بوده و سنجه‌ای دقیق برای خدایی و یا غیرخدایی بودن شخص مدعی پیامبری است؛ به این معنا که امور شگفت به تنهایی عامل تأیید نبوت پیامبران نبوده است بلکه آن کس که روح را پشتیبان خود دانسته، پیامبر است و آن کس که صرفاً به ابتکار عمل خود در قالب اعمال عجیب متکی است، پیامبری دروغین است چنانکه نحمیا نبی می‌گوید: «بر ایشان از روح خود الهام کردی» (۹: ۳۰)؛ به عبارتی، شخصی که بر بیان و اعمال خود تسلطی الهی ندارد و بدون پشتوانه روح سخنی بر زبان می‌آورد به استناد عهد عتیق کلام وی اعتباری ندارد، اعتبار صرفاً زمانی برای او حاصل می‌شود که اتصال او با روح، به واسطه وقوع و تحقق کلامش در عالم واقع ثابت شود؛ چنانکه در کتاب ارمیای نبی به آن اشاره شده است: «اما نبی‌ای که نوید صلح می‌دهد، فقط وقتی پیام او تحقق یابد آنگاه ثابت می‌شود که پیامش از جانب خداوند بوده است» (۲۸: ۸).

^۱ البته در این آیه نیز تعبیر «روح خدا» به کار رفته است: «> ۱ ۱۶ ۲ ۲» روح الوهیم.

در این راستا به نظر می‌رسد موسی مستعدترین شخصیتی است که قدرت بر نجات و رستگاری بنی‌اسرائیل داشته است و این حکایت از حضور روح در او بوده است. برای نمونه می‌توان به احضار مشایخ و کاتبان بنی‌اسرائیل توسط خداوند اشاره کرد: «بهوه موسی را گفت:

هفتاد تن از مشایخ اسرائیل را که می‌دانی مشایخ و کاتبان قوم‌اند از برای من گرد آور. آنان را به خیمه میعاد آور تا در آنجا با تو بایستند. فرود آیم تا با تو صحبت کنم؛ لیک از روحی که بر توست بگیرم تا برایشان نهم. بدین‌سان بار این قوم را با تو بر دوش کشند و به تنهایی آن را بر دوش نکشی (اعداد ۱۱: ۱۷-۱۶).

بر اساس این آیه، خداوند روح‌القدس را به هفتاد نفر که رهبران قوم بودند فرود آورد تا همچون موسی که بار سنگینی را بر دوش می‌کشد، آنان نیز بر دوش کشند. اما توجه به این نکته ضروری است که از سوی دیگر صرفاً نزول روح بر هر فردی، به معنای تأیید آن شخص نیست؛ چرا که در این خصوص با نزول روح بر طالوت مواجه می‌شویم که وی را ترک می‌کند (اسپروول، ۱۴۰۰، ۲۷۹). بر اساس مطالب مذکور می‌توان چنین نتیجه گرفت که روح‌القدس جایگاه کارکردی خود در عهد عتیق را در دو ساحت آفرینش و نیز پشتیبانی از پیامبران آشکار کرده است که می‌توان در هر دو ساحت، نماد قدرت‌بودن را برای وی در نظر گرفت؛ یعنی وی به مثابه قدرت الهی، در آفرینش، فعل صورت‌بندی را انجام می‌دهد و نیز در انجام اعمال شگفت و پیامبرگونه به عنوان پشتیبان پیامبران عمل می‌کند. علاوه بر این، روح به‌مثابه عاملی است که مهر تأییدی بر پیامبری شخص مدعی نبوت می‌زند البته به شرطی که سخنان وی آن‌گونه که ادعا می‌کند به وقوع بپیوندد.

اکنون که جایگاه روح‌القدس در عهد عتیق معلوم گردید شایسته است به بررسی جایگاه او در بستر عهد جدید بپردازیم.

۲. جایگاه روح‌القدس در مسیحیت و عهد جدید

ابتدا باید روح‌القدس را شناخت و شناخت او را منبع همه تأملات الهیاتی دانست. کلیسا این شناخت را در آیین عبادی و اعتقادنامه بیان می‌کند. روح‌القدس رکن اصلی و اساسی حیات مسیحی به حساب آمده و انسان‌ها به واسطه او و با وساطت مسیح به پدر آسمانی می‌رسند. باید اذعان کرد که در تاریخ عقاید کلیسا، اعتقاد به روح‌القدس به دنبال طرح موضوع پسر می‌آید (امری، ۲۰۱۱، ۱۳۴)؛ البته به این نکته باید توجه کرد که ما به کمک تجربه بشری خود از پدر و پسر، می‌توانیم معنای آنان را نهایتاً در قالب تمثیل‌هایی درک کنیم، لکن درباره روح‌القدس با این دشواری نیز مواجهیم که نام‌هایی از این دست برای او نداریم زیرا نام‌هایی همچون: «روح» یا «نفس» حاکی از شخص نیستند؛ از همین روی برای شناخت روح‌القدس ناگزیریم عمل و وحدت بین او و پدر و پسر را به قدر نیاز و ضرورت مورد بحث و بررسی قرار دهیم که این امر نیز نیازمند طرح اجمالی نظریه تثلیث است که در ادامه بررسی می‌گردد.

۲-۱. جایگاه روح‌القدس در تثلیث

در سده چهارم میلادی رویکرد آباء کلیسا تبیین دو حیثیت بنیادی برای روح‌القدس بود: نخست؛ الوهیت روح‌القدس و دیگری؛ وجود شخص‌وار و متمایز او از سایر اقانیم تثلیث.

آگوستین در الهیات تثلیثی‌ای که در کتاب درباره تثلیث طراحی می‌کند اشخاص تثلیث اقدس را از حیث ذات^۱ یا طبیعت، واحد دانسته و چنین می‌گوید:

بر اساس کتاب مقدس بر تعلیم آن آموزه تمرکز کرده‌اند که پدر، پسر و روح القدس اشاره به توحید الهی واحد و جوهر یکسان در یک تساوی تفکیک‌ناپذیر دارند و لذا آنان سه خدا نیستند، بلکه خدای واحدند. هرچند پدر، پسر را هستی بخشیده است و در نتیجه/ او که پدر است پسر نیست، و پسر به وسیله پدر هستی یافته است و در نتیجه/ او که پسر است پدر نیست، و روح القدس نه پدر است و نه پسر بلکه فقط روح پدر و پسر است که خود نیز با پدر و پسر برابر است و این امر مربوط به وحدت تثلیث است (آگوستین، ۲۰۱۰، ۱، ۴، ۷، ۹۵).

بر اساس این بیان می‌بینیم که آگوستین هم بر وحدت و هم نوعی تمایز بین اشخاص تثلیث اشاره دارد؛ به عبارتی روح القدس نه پدر است و نه پسر، بلکه روح آن دو محسوب می‌شود (آگوستین، ۲۰۱۰، ۱، ۴، ۷، ۹۵)؛ علاوه بر این، او این تفکیک را در کتاب پانزدهم درباره تثلیث نیز پوشش داده و بررسی می‌کند. به اعتقاد او، روح القدس غیر از پدر و پسر است؛ زیرا نه پدر است و نه پسر، اما «غیر از» آن دو محسوب می‌شود و نه «چیزی غیر از» آن دو، زیرا او مانند آن دو، خیر بسیط و تغییرناپذیر و برابر در ازلیت است و این سه‌گانه یک خداست و سه‌گانگی در اینجا نافی بساطت نیست (آگوستین، ۱۸۹۰، ۱۱، ۱۱). در عین حال، نباید فراموش کرد که آموزه کتاب مقدس درباره تثلیث در عین سادگی، دشوار است. به زعم بعضی از الهی‌دانان معاصر، سادگی از آن روست که پدر، پسر، و روح القدس را در وحدت و در نسبت‌هایی نشان می‌دهد که در عمل نجات‌بخش‌شان برای بشریت آشکار می‌شود (امری، ۲۰۱۱، ۲۰). آگوستین این نکته را یعنی ساده بودن تثلیث را با این عبارت بیان می‌کند: «اگر محبت را بفهمید، تثلیث را می‌فهمید» (آگوستین، ۲۰۱۰، ۸، ۸، ۱۲، ۳۴۱). از سوی دیگر فهم این آموزه دشوار است؛ زیرا مستلزم فهم ایمان است؛ لذا آگوستین در نامه به *ولوسیان* می‌گوید:

شیوه نگارش کتاب مقدس برای همگان قابل فهم است، اما عده بسیار کمی می‌توانند به ژرفای معنای آن برسند. کتاب مقدس مانند دوستی صمیمی درباره مفاهیم خود با قلب عالم و عامی بدون جلوه‌فروشی سخن می‌گوید. این کتاب موضوعات پنهان در پرده راز را با زبانی پیچیده بزرگ نمی‌کند، زبانی که ذهن تنبل و آموزش‌نندیده جرأت نزدیکی به آن را ندارد، همچنان که فقیر جرأت نزدیک شدن به غنی را ندارد، بلکه با زبان ساده‌اش همگان را به سوی خود می‌خواند. و نه تنها جان‌شان را با حقیقت مکشوف می‌پروراند، بلکه ایشان را دل‌مشغول حقیقت مستور نیز می‌کند... (آگوستین، ۲۰۰۲، ۱۳۷، ۱۸).

آگوستین در این کلام به دو جنبه اشاره می‌کند: نخست اینکه متن مقدس با کلامی که راز در آن به طرزی روشن و واضح بیان شده است ایمان همه مؤمنان را می‌پروراند. دوم اینکه این متن با سخنان دشوارتر خود، فاهمه مؤمنان داناتر را به خود مشغول می‌کند و ایشان با مطالعه حقایق، عقل خویش را رفعت می‌بخشند. در ادامه بحث و با توجه به مطالب مذکور، ما در مورد تثلیث با دو امر مواجهیم: ۱. معنای توحید؛ ۲. نحوه تمایز اشخاص تثلیث. ابتدا به مورد نخست می‌پردازیم:

¹ Ousia

به اعتقاد آباء متقدم کلیسا توحید به معنای وحدت مطلق یعنی یگانگی در ذات نیست؛ یعنی همان توحیدی که در کتاب مقدس عبری موج می‌زند؛ بلکه توحید به معنای وحدت نسبی است یعنی وحدتی که ترکیبی از سه عنصر متمایز را در درون خود ممکن می‌سازد. این وحدت نسبی در اندیشه آنان به معنای «وحدت تدبیر» معنا یافته است، به این معنا که وحدت خدا به معنای یک موجود مطلقاً بسیط نیست بلکه به معنای یک مدبر مطلق برای جهان است. با فرض وجود خدایی که به تنهایی حاکم و مدبر جهان است دیگر اهمیتی ندارد که او ذاتاً از یک جزء واحد تشکیل شده باشد یا از اجزای متعددی که به نحو انفکاک‌ناپذیری وحدت یافته‌اند. آباء کلیسا این برداشت از توحید را بر پایه کتاب مقدس مستدل ساختند، از جمله مزامیر ۸۳: ۱۸ که می‌گوید: «و بدانند که تو خداوند یکتا و یگانه، و حکمفرمای مطلق کائنات هستی»، اما این تفسیر نزد آباء متأخر مقبول واقع نشد و آنان با ارائه تفسیری دیگر معتقد شدند که وحدت نسبی صرفاً به معنای وحدت در حاکمیت نیست؛ بلکه نوع دقیق‌تر و عمیق‌تری از وحدت است. تبیین آنان بر بحث ارسطو در باب وحدت استوار است زیرا ارسطو واژه واحد را واژه‌ای نسبی می‌داند که همواره با واژه تقسیم‌ناپذیر مرتبط است. به اعتقاد ارسطو از آنجا که هر چیزی که از یک جهت تقسیم‌ناپذیر است ممکن است از جهت دیگر تقسیم‌پذیر باشد، لذا هر چیزی ممکن است از یک جهت واحد و از جهت دیگر کثیر باشد. بر این اساس او پنج نوع وحدت را برمی‌شمارد: وحدت بالعرض، وحدت حاصل از ترکیب، وحدت موضوعی، وحدت جنسی و وحدت نوعی (ولفسن، ۱۳۸۹، ۳۴۰-۳۴۸).

آگوستین در تعریف تثلیث ذیل عنوان «یک ذات، سه شخص» معتقد است باید رابطه اشخاص را با ذات تبیین کنیم. وحدت یعنی سه شخص اما یک ذات که موضوع است. او تبیین واضحی از این عبارت ارائه نمی‌دهد اما آن را در قالب تمثیلی اینگونه طرح می‌کند: اگر سه تندیس از طلا داشته باشیم که کاملاً شبیه هم باشند، هیچ‌گاه تندیس‌ها را به مثابه نوع برای طلایی (یعنی جنس) که آنها از آن ساخته شده‌اند در نظر نمی‌گیریم. علاوه بر این، هیچ‌گاه تندیس‌ها را به عنوان افراد برای طلا (که نوع باشد) در نظر نمی‌گیریم. لذا وحدت جنسی و نوعی برای تبیین تثلیث ناکارآمدند و باید وحدت مشترک را به نحو مبهمی موضوع دانست. به اعتقاد آگوستین الوهیت از ازل به اشخاص سه‌گانه تفصیل یافته است یا به تعبیر خود او:

خود الوهیت به طرز وصف‌ناپذیر و غیرقابل انفکاک نوعی تثلیث است (آگوستین، ۲۰۱۰، ۶، ۱۱، ۳۰۸-۳۱۲).

نتیجه آنکه، اشخاص تثلیث در مقام ذات یگانه هستند اما باید پرسید تمایز آنها در چیست؟ به نظر می‌رسد آگوستین با توجه به پیروی از ظاهر کتاب مقدس و توصیفاتی که درباره سه شخص الوهی در آن وجود دارد، تمایز را به همان اسامی و کارکردی که برای هر کدام ذکر شده است برمی‌گرداند یعنی همان تمایز سنتی که در مسیحیت وجود داشته است که پدر نامولود است (آگوستین، ۲۰۱۰، ۶، ۳، ۳۰۰)، و پسر یگانه مولود است و روح‌القدس که صادر از پدر و پسر است (آگوستین، ۲۰۱۰، ۴، ۲۰، ۲۹). در این انگاره، صدور، ویژگی خاص و تعیین‌بخش روح‌القدس به حساب می‌آید. منظور از صدور نسبت منشأ است که روح‌القدس با پدر، آن مبدأ بدون مبدأ، و پسر دارد. روح‌القدس به نحوی حقیقی که منتسب به پدر و پسر است، وجود دارد و وجود خود را از ایشان می‌گیرد. این موضوع دال بر هیچ‌گونه انفعالی در روح‌القدس نیست، همانگونه که زاده‌شدن دلالت بر انفعال در «پسر» زاده‌شده ندارد.

پس می‌توان نتیجه گرفت که روح‌القدس در مقام ذات و فعل با دیگر اشخاص تثلیث یکسان است و در عین حال به واسطه نام و کارکردهایی که در کتاب مقدس به او نسبت داده شده، تمایز می‌یابد. علاوه بر این باید گفت که بنا به تعلیم کتاب مقدس و اعتقادنامه‌ها، روح‌القدس عمل تقدس‌بخشی یعنی ایمان را انجام می‌دهد؛ با این حال، روح‌القدس جدای از پدر و پسر عمل نمی‌کند لذا به بیانی می‌توان گفت که روح‌القدس «جان» مسیحیت است (امری، ۲۰۱۱، ۸۰-۸۲). این نکته را توماس آکویناس نیز بیان می‌کند:

کلیسای کاتولیک پیکری واحد است و اعضای مختلفی دارد؛ و جانی که به این پیکر حیات می‌بخشد، روح القدس است (آکویناس، ۱۹۸۹، ۹۷۱).

اکنون که مقدمه مورد نیاز بررسی گردید به ادامه بحث اصلی پرداخته و بیان می‌داریم که به نظر می‌رسد نقش روح القدس در رستگاری را بتوان در سه ساحت طرح کرد: الف) عطای مسیح به مریم عذرا ب) شناساندن مسیح به دیگران ج) تعمید در ادامه به بررسی آنها می‌پردازیم.

۲-۲. نقش روح القدس در ساحت مختلف رستگاری

ساحت نخست اشاره به حکایت عطای مسیح به مریم عذرا توسط روح القدس دارد که متی (۱۸: ۱) و لوقا (۱: ۳۵) به آن اشاره کرده‌اند. این حکایت دو عمل را به روح القدس نسبت می‌دهد: الف) عمل نبوی؛ یعنی الهام بخشی به مریم عذرا ب) عمل تکوینی؛ یعنی مریم عذرا به واسطه عمل روح القدس صاحب فرزند می‌شود. روح القدس جسم پسر یعنی عامل رستگاری را در بطن مریم عذرا پدید آورد؛ تعبیر «از روح القدس»^۱ که کلیسا آن را در قرائت اعتقادنامه‌اش سر می‌دهد، دال بر این نکته است (امری، ۲۰۱۱، ۱۹۲-۱۹۴). ساحت دوم اشاره به ماجرای تعمید مسیح به دست یحیی تعمیددهنده است. در این ماجرا که در اناجیل مرقس (۱: ۹)، لوقا (۳: ۲۲)، متی (۳: ۱۶) و یوحنا (۱: ۳۳) انعکاس یافته است می‌بینیم که در غسل تعمید مسیح توسط یحیی، با خروج مسیح از آب، روح همچون کبوتری بر او فرود آمد و همین امر یعنی فرود روح بر مسیح، نشانه ظهور شخص مسیح بوده است؛ چه اینکه یحیی تعمیددهنده بر این نکته شهادت می‌دهد:

اما همان که مرا فرستاد تا با آب تعمید دهم مرا گفت: هرگاه دیدی روح بر کسی فرود آمد و بماند، بدان همان است که با روح القدس تعمید خواهد داد (یوحنا ۱: ۳۳).

این امر حاکی از جایگاه معرفت بخش روح القدس نسبت به مسیح و ایمان به اوست زیرا: «روح منشأ اقرار به ایمان است» (اول کرنیان ۱۲: ۳). به عبارتی می‌توان گفت که روح نشانگر عامل رستگاری برای بشر است. گویا به زعم آگوستین موضعی که با توجه به این ماجرا می‌توان اتخاذ کرد آن است که بشر در روح القدس و به میانجی‌گری مسیح به خدای پدر که معنای رستگاری مؤمن مسیحی است می‌رسد. روح القدس خدای پدر و مسیح را که عامل و مقصد رستگاری‌اند بر ما مکشوف می‌کند؛ البته با این کار خود را نیز بر ما آشکار می‌سازد. در واقع روح القدس با فیض خود نخستین عاملی است که ایمان را در ما برمی‌انگیزد و حیات تازه‌ای به ما می‌بخشد تا «پدر و کسی را که فرستاده، یعنی عیسی مسیح را بشناسیم» (یوحنا ۱۷: ۳) و در عین حال روح القدس آخرین شخص تثلیث مقدس است که آشکار می‌شود. پس می‌توان گفت دومین عمل کارکردی روح القدس در نظام رستگاری شناساندن مسیح به دیگران به عنوان فرستاده خدای پدر است.

در ساحت سوم، روح القدس به عنوان ابزاری معرفی شده است که مسیح به وسیله او دیگران را تعمید می‌دهد. تعمید عملی است که بوسیله آن افراد از گناه نخستین پاک می‌شوند و زمینه برای رستگارشیدنشان مهیا می‌شود. البته این ویژگی را نویسنده رساله اعمال رسولان به همراه یک قید (یعنی آب) منعکس ساخته است زیرا موهبت روح القدس را به طور طبیعی با آب تعمید مرتبط دانسته

¹ De Spiritu Sancto

است (اعمال رسولان ۲: ۳۸)، اما به اعتقاد آگوستین، این ویژگی ابزاری بودن روح القدس، نوعی محبت را تداعی می‌کند، یعنی روح القدس عاملی می‌شود تا محبت (ایمان) به خدا (مسیح) در دل‌های ما جای گیرد (آگوستین، ۲۰۱۰، ۱۵، ۱۹، ۳۷). به نظر می‌رسد آگوستین این نحوه استنباط را مدیون پولس باشد، آنجا که پولس در رساله به رومیان ۵:۵ می‌گوید: «به واسطه روح القدس که بر ما عطا گشته، محبت خدا در دل‌هایمان فروریخته است». البته این عامل محبت شدن به این معناست که خود روح القدس، نه تنها محبت است بلکه بزرگترین محبت به شمار می‌آید، همانطور که آگوستین در کتاب درباره تثلیث درباره آن چنین می‌گوید:

از آن رو که در میان مواهب خدا محبت بزرگترین است، و از آنجا که هیچ یک از مواهب خدا از روح القدس بزرگ‌تر نیست، پس چه نتیجه‌ای می‌گیریم جز این که او را به طور مشخص محبت بخوانیم؟ بی‌تردید این کامل‌ترین راه برای ایمان آوردن است؛ روح القدس نه تنها محبت در تثلیث است، بلکه بنا به دلیلی قوی، او به معنای راستین کلمه، محبت خوانده می‌شود (آگوستین، ۲۰۱۰، ۱۵، ۱۹، ۳۷).

پس اگر زمینه فضائل اخلاقی به واسطه روح القدس در قلوب مؤمنان فروریخته می‌شود می‌توانیم تعریف آگوستین از فضیلت را منطبق با این رویکرد وی بدانیم که آن را سامان دادن محبت خوانده است (آگوستین، ۱۸۹۰، ۱۵، ۲۲).

در جمع‌بندی مطالبی که بیان گردید می‌توان نقش روح القدس را در نظام رستگاری و نسبتی که با مسیح می‌یابد این‌گونه برشمرد:

الف) شناساندن مسیح به عنوان عامل رستگاری به بشر؛

ب) مهیا کردن زمینه ایمان آوری به مسیح؛

ج) عامل پاک شدن اثر گناه نخستین در غسل تعمید؛

د) پدید آمدن ایمان، ملکات و فضایل اخلاقی.

مورد اول در جریان غسل تعمید مسیح توسط یحیی بیان گردید، اما مورد دوم را باید در قالب‌بندی‌های ایمان در عهد جدید جست؛ به این معنا که عهد جدید مشتمل بر انواع گوناگون اقرار به ایمان است. مضمون اصلی آنها عمل نجات‌بخشانه خدا در مسیح است که چونان خلقتی جدید، اثر روح القدس به حساب می‌آید. به اعتقاد بعضی از متألهان مسیحی (امری، ۲۰۰۹، ۵۳)، می‌توانیم چهار نوع قالب‌بندی برای ایمان در عهد جدید بیابیم که نوع چهارم آنها به بحث ما مرتبط است. در این نوع قالب‌بندی‌های سه بخشی که کم‌شمارتر از سایر قالب‌بندی‌هاست به پدر، پسر و روح القدس اشاره می‌کنند برای نمونه می‌توان به این آیه اشاره کرد:

پس بروید و از جمله ملت‌ها شاگردانی بپروورید. ایشان را به نام پدر، پسر و روح القدس تعمید دهید (متی ۲۸:

۱۹).

البته در این نوع قالب‌بندی سه‌بخشی، ترتیب «روح، پسر، پدر» را می‌بینیم (برای نمونه در اول کرتیان ۱۲: ۴-۶). این ترتیب به طور خاص از تجربه اصحاب کلیسا و موهبت روح القدس آغاز می‌شود، و به میانجی پسر به سوی پدر فراز می‌یابد. طبق این رویکرد، خدای پدر همه کارها را به وساطت پسرش در روح القدس انجام می‌دهد یعنی گویا خدای پدر زایش ایمان در قلوب مؤمنان را به برکت وجود مسیح و با این قید که تحقق آن منوط به روح القدس است، سامان می‌بخشد. برای نمونه پیش از آگوستین هم قدیس ایرنایوس با توجه به اینکه فرد اثرگذاری بر آگوستین بوده است به این ویژگی روح القدس اشاره می‌کند:

روح القدس به واسطه انبیا این امور را اعلام کرد: تدبیر، تولد از مریم باکره، مصائب، قیام از مردگان... و آمدنش از آسمان برای گردآوردن همه چیز (ایرنایوس، ۱۹۹۲، ۱، ۱۰، ۱-۲).

پس نوعی تأکید بر روح القدس به عنوان عامل پدیدآیی ایمان را در مؤمنان مسیحی می‌یابیم، اما مورد سوم را می‌توان در متی (۲: ۱۱) جست؛ آنجا که یحیی در وصف مسیح می‌گوید: «او شما را با روح القدس و آتش تعمید خواهد داد». همچنین در مرقس (۱: ۸) یحیی چنین می‌گوید: «من شما را با آب تعمید داده‌ام، اما او با روح القدس تعمیدتان خواهد داد». می‌بینیم که در هر دو آیه روح القدس به عنوان ابزار غسل تعمید معرفی شده است چنانکه پولس می‌گوید: «از روح آکنده شوید» (افسیان ۵: ۱۸). پس اگر غسل تعمید برای رفع اثر گناه نخستین انجام می‌شود می‌توان گفت که روح القدس مقدمه پاک‌ی مؤمنان مسیحی به شمار می‌آید (اسپرول، ۱۴۰۰، ۳۶۴).

درواقع ثمره وجودی روح القدس محبت، شادی، صلح، بردباری، مهربانی، نیکی، اطمینان به دیگران، نرم‌خویی و تسلط بر نفس است. البته نباید فراموش کرد که روح القدس در تمامی ساحت‌های سه‌گانه‌ای که برای زایش ایمان و ملکات اخلاقی فعالیت می‌کند هیچ‌گاه استقلالاً عمل نمی‌کند بلکه از باب وحدتی که با سایر اشخاص تثلیث دارد فعلش با آنان اتحاد دارد و نکته اساسی‌ای که مقدمه برای ورود به بخش بعدی محسوب می‌شود این است که به برکت وجود روح القدس، مؤمنان رابطه جدیدی با خدا برقرار می‌کنند، رابطه‌ای که با رابطه بنده و اربابش تفاوت اساسی دارد زیرا این روح، روح فرزندخواندگی است (رومیان ۸: ۱۵)، روح خود پسر است (غلاطیان ۴: ۶). روح مؤمنان را با پسر متحد می‌کند و در نتیجه ایشان را قادر می‌سازد در نسبت فرزند عیسی، به پدر روی آورند. این رویکرد عهد جدید بر نقش خاص روح القدس در تقدیس تأکید می‌کند. او ما را با صورت مسیح هم‌شکل می‌سازد و پرورش ما را با هدف بلوغ روحانی بر عهده دارد. بدین ترتیب، نه تنها به ما ایمان و حیات روحانی ارزانی می‌دارد به گونه‌ای که با ایمان رستگار می‌شویم، بلکه با ایجاد تحول در گناهکاران آنان را احیا می‌کند. روح القدس روحی است که لقب «مقدس» را به دوش می‌کشد، البته به روشنی می‌بینیم که در کتاب مقدس، تقدس خصوصیتی است که به یکسان به هر سه عضو تثلیث تعلق دارد، اما به واسطه رسالت روح القدس، یعنی عملکرد محوری او در تحقق نجات از جانب خداوند، صفت مقدس به شکل ویژه‌ای به او نسبت داده می‌شود. لذا می‌توان گفت روح القدس مقدمه رستگاری‌ای واقع می‌شود که مسیح آن را رقم می‌زند. اکنون به بررسی رابطه روح القدس و فضائل در مؤمنان می‌پردازیم تا چگونگی کارکرد آن مشخص شود.

آگوستین نیز در موضوع رستگاری (سعادت) با یونانیان مشترک است اما با افزودن یک قید که عبارت است از اتکاء به ایمان مسیحی. به عبارتی آگوستین در حوزه اخلاق به مرجعیت خدا اعتقاد دارد و بدین خاطر به باور او اگر اعمال اخلاقی فاقد جنبه ایمانی باشند فی‌نفسه ارزشی ندارند و منجر به رستگاری نمی‌شوند. به اعتقاد او رستگاری امری است که معطوف به آخرت است و برای دستیابی به آن باید مرجعیت و اقتدار الهی را پذیرفت. لذا در اخلاق الهیاتی آگوستین، اگر رستگاری را غایت انسان مؤمن به حساب بیاوریم، باید گفت که آن را فقط در خدا می‌توان یافت (آگوستین، ۲۰۱۲، ۱، ۸، ۱۸، ۴۱). با توجه به منظومه الهیاتی‌ای که آگوستین در کتاب شرح موعظه خداوندگار بر فراز کوه طراخی می‌کند می‌توانیم تا حدی چگونگی تحقق این رستگاری را تصویرسازی کنیم؛ چه اینکه او معتقد است اگر کسی با جدیت و خلوص نیت به خوانش این موعظه بپردازد که فصل پنجم انجیل متی به آن اشاره دارد،

¹ Commentary On the Lord's Sermon on The Mount

یقیناً معیارهای کاملی را که یک مسیحی برای رستگاری به آنها نیاز دارد خواهد یافت (آگوستین، ۲۰۰۱، ۱۹). با توجه به آنچه که آگوستین می‌گوید متوجه می‌شویم که او رستگاری را در این رویکرد در گروهی تحقق فضایل اخلاقی می‌پندارد زیرا ساختار این موعظه به گونه‌ای است که مسیح مخاطبان خود را به رعایت اموری فرا می‌خواند که فراتر از شریعت رفته و در حوزه اخلاق جای می‌گیرند؛ برای نمونه در متی (۵: ۲۱) چنین آمده است:

شنیده‌اید که به اولین گفته شده است قتل مکن و هر که قتل کند سزاوار حکم شود. لکن من به شما می‌گویم هر که به برادر خود بی‌سبب خشم گیرد، مستوجب حکم باشد».

در این فراز به خوبی دیده می‌شود که مسیح از قتل که امری ظاهری است و عامل آن مستحق قصاص است گامی فراتر نهاده و بیان می‌کند که خشم که عامل قتل است باید نکوهش شود، زیرا عامل پنهان قتل عبارت است از خشم و این خشم امری نکوهیده است. پس مسیح در این رویکردی که در موعظه خود اتخاذ کرده است، برای اخلاقی که عامل رستگاری می‌شود جایگاهی ورای شریعت در نظر می‌گیرد. در نتیجه رستگاری براساس این رویکرد، امری هنجاری به حساب می‌آید که راه تحقق آن انجام فضایل اخلاقی است. لکن نباید از این نکته غفلت ورزید که آگوستین در بند توصیف مفاهیم اخلاقی نیست، بلکه امور اخلاقی را به عنوان عوامل سعادت اُخروی طرح می‌کند و اخلاق او نوعی اخلاق آخرت‌گرایانه و مبتنی بر اراده‌ی معطوف به خدا است یعنی اینکه در این جهان نباید به دنبال رستگاری بود بلکه این جهان محفوظ به بلایا و شرور است که مؤمن مسیحی نیز با آنها رویارو می‌شود تا نفسش پاک شده و آمادگی ورود به ملکوت خدا را بیابد.

با تأمل در مطالبی که بیان شد این پرسش پدید می‌آید که فضایل اخلاقی‌ای که رستگاری را محقق می‌کنند کدامند؟ به اعتقاد آگوستین، هشت گفتارِ آغازین فصل پنجم متی که به ترتیب ذکر می‌شوند هر کدام یک اصل اخلاقی محسوب می‌شوند که مؤمن مسیحی برای رستگاری موظف به انجام و رعایت آنها است:

۱. «خوشا به حال مسکینان در روح زیرا ملکوت آسمان از آن ایشان است».
۲. «خوشا به حال ماتمیان زیرا ایشان تسلی خواهند یافت».
۳. «خوشا به حال حلیمان زیرا ایشان وارث زمین خواهند شد».
۴. «خوشا به حال گرسنگان و تشنگان عدالت زیرا ایشان سیر خواهند شد».
۵. «خوشا به حال رحم‌کنندگان زیرا بر ایشان رحم کرده خواهد شد».
۶. «خوشا به حال پاک‌دلان زیرا ایشان خدا را خواهند دید».
۷. «خوشا به حال صلح‌کنندگان زیرا ایشان پسران خدا خوانده خواهند شد».
۸. «خوشا به حال زحمت‌کشان برای عدالت، زیرا ملکوت آسمان از آن ایشان است».

در این جستار قصد بررسی هر یک از این فضائل را نداریم و صرفاً به جهت طرح موضوع آنها را ذکر کردیم لذا در ادامه می‌گوییم آگوستین معتقد است سایر کمالات انسانی به این هفت اصل بازمی‌گردند. آنچه از فضای کلی سخنان آگوستین قابل استنباط است آن است که رستگاری در واقع همان عشق به حقیقت مطلق یعنی خداوند است که همان خیر اعلی است. انسان‌ها تنها می‌توانند با وفاداری تمام عیار به حقیقت تعبیرناپذیر و حکمت، یعنی فضائلی که طرح گردید خوشبخت و رستگار شوند. اما نکته مهم درباره تحقق

این صفات در مؤمنان مسیحی عبارت است از ایمانی که فرد مسیحی صاحب آن است؛ یعنی ایمان به مسیح. به عبارتی این ایمان است که بستری را برای تحقق این فضائل مهیا می‌کند (مارتالر و دیگران، ۲۰۰۳، ۷، ۴۶)؛ و عامل پدید آمدن این ایمان روح القدس است زیرا به اعتقاد پولس و شارح وی یعنی آگوستین، زیست و حیات مؤمن مسیحی در روح القدس جریان می‌یابد و روح القدس اساس حیات جدیدی است که در آن روح شریعت است (رومیان: ۸) و اساس حیات اخلاقی و دینی است (غلاطیان ۵: ۱۳-۲۵). روح القدس به یاری مؤمنان مسیحی می‌آید و آنان را در حصول آن صفات مدد می‌رساند و این عملیات را در قالب بسترسازی ایمان آنان اجرا و محقق می‌کند. به عبارتی روح القدس با زایش ایمان در قلوب مؤمنان، آنان را مهیای پدید آمدن فضائل اخلاقی می‌کند که رستگاری را برای ایشان رقم می‌زند. پس رستگاری عبارتست از ایمان روح القدس به همراه تلاش عملی مؤمنان در تحقق فضائل اخلاقی.

نتیجه

آگوستین در نظام رستگاری انسان، عناصری را برمی‌شمرد، در این بین از منظر وی روح القدس جایگاهی خاص دارد. با وجود آگاهی او از این مسأله لکن در صورت بندی آن در نظام رستگاری خود آنگونه که شایسته است عمل نمی‌کند، به عبارتی آگوستین مبانی بحث را پی‌ریزی می‌کند اما در ساماندهی آن ضعیف عمل می‌کند. با بررسی الهیات آگوستین متوجه می‌شویم که روح القدس با عمل خود در ساحت‌های سه‌گانه که عبارتند از: شناساندن مسیح، زایش ایمان در قلوب مؤمنان و نیز پدید آوردن فضائل اخلاقی در مؤمنان، نقش خود را در نظام رستگاری رقم می‌زند. طبق نظامی که آگوستین برمی‌سازد می‌توان گفت روح القدس با معرفی مسیح به بشر و امکان ایمان‌آوری به او، زمینه اولیه رستگاری را برای بشر فراهم می‌سازد و در ادامه با پدید آوردن زمینه فضائل اخلاقی زمینه نهایی رستگاری بشر را رقم می‌زند.

منابع

مک‌گرات، آلیستر. (۱۳۹۲). *درسنامه الاهیات مسیحی*، ج ۲، ترجمه وحید صفری و دیگران، انتشارات ادیان و مذاهب. ولفسون، هری اوسترین. (۱۳۹۰). *فلسفه آبابی کلیسا*، ترجمه علی شهبازی، انتشارات ادیان و مذاهب.

References

- Holy Bible. (1997). *New American Standard Bible*. Foundation Publications, Inc.
- Augustine. (1890). *The City of God*, trans. M. Dods, edit. Ph. Schaff & G. Rapids. Christian Classics Ethereal Library.
- Augustine. (2001). *Commentary on the Lord's Sermon on the Mount*, Denis J. Kavanagh (trans), The Catholic University of America Press.
- Augustine. (2002). *Letters 100-155*, Vol. II/2, (The Works of Saint Augustine: A Translation for the 21st Century). New City Press.
- Augustine. (2010). *The Trinity*, introduction, translation & notes E. Hill, O. P. New City Press.
- Aquinas, T. (1989). *Homilies on the Apostles' Creed*. University of Notre Dame Press.
- Libreria Editrice V. (1997). *Catechism of the Catholic Church*, 2nd edition, Libreria Editrice Vaticana, Vatican City.
- Eduard, S. (1980). *The Holy Spirit*, trans. H. Reginald & I. fuller. Fortress press.

- Emery, G. (2011). *The Trinity: An Introduction to Catholic Doctrine on the Triune God*, trans. M. Levering, The Catholic University of America.
- Marthaler & Others. (2003). *New catholic encyclopedia*, Vol.7. The Catholic University of America.
- McGrath, A. (2013). *The Christian Theology: An Introduction*, Vol.2. Trans. V. Safari & et al. University of Religions Publication. (in Persian)
- Diollin, J. J. (1992) *St. Irenaeus of Lyons Against Heresies*, Trans. D. J. Unger, Paulist Press.
- Wolfson, H. (2011). *The Philosophy of the Church Fathers*, Trans. A. Shahbazi, University of Religions Publication. (in Persian)

